

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته برنامه ریزی درسی

عنوان

تحلیل محتوای کتاب علوم پایه سوم راهنمایی تحصیلی بر اساس الگوی مریل

استاد راهنما

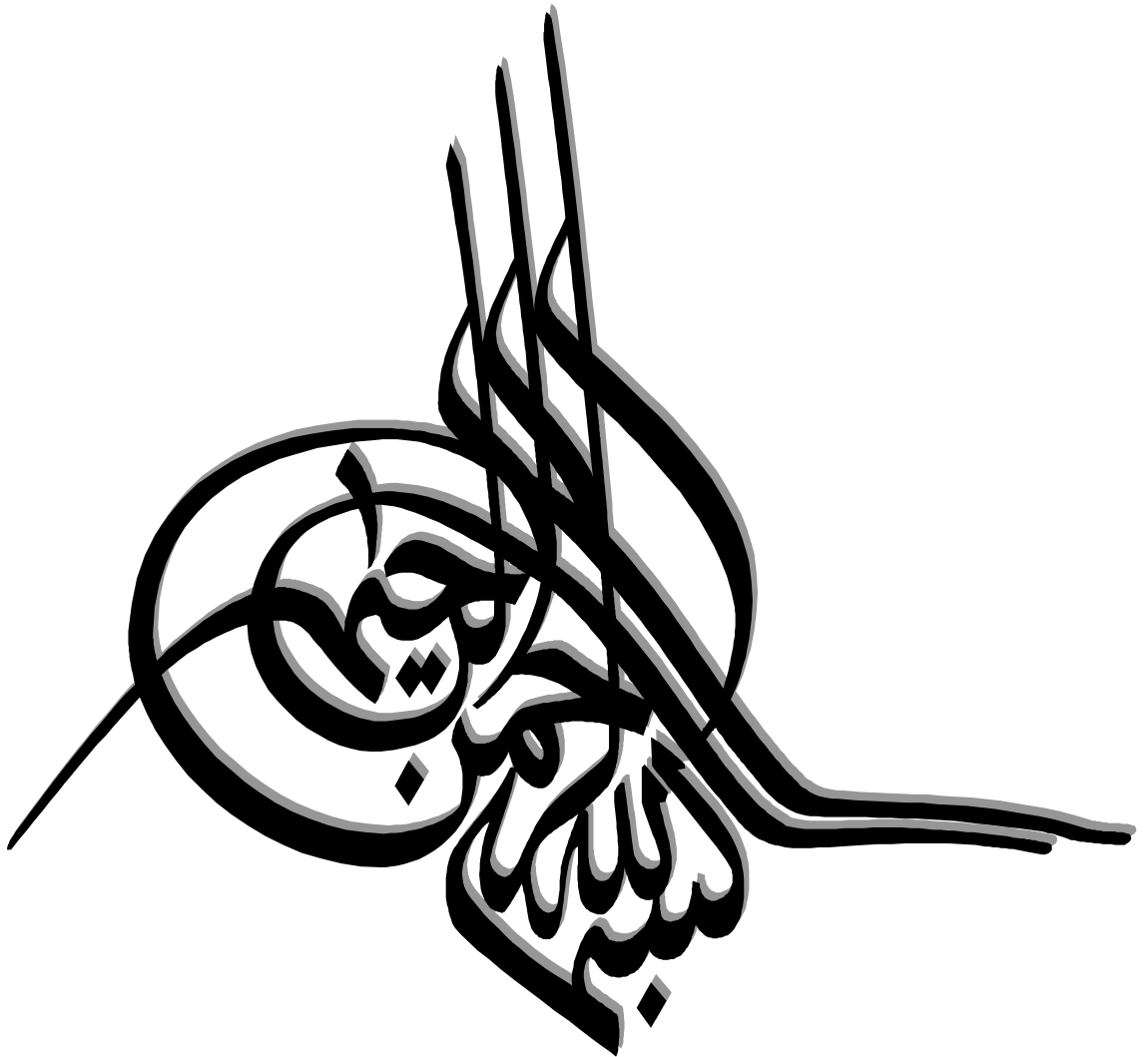
دکتر عذرا دبیری اصفهانی

دانشجو

طیبه کلهری

تیرماه 1390

**کلیه دستاوردهای ناشی از
تحقیق فوق متعلق به دانشگاه
الزهرا (س) است.**

تقدیر و تشکر :

اینک که با استعانت از الطاف ایزد منان موفق شدم این مرحله را پشت سر بگذارم، بر خود لازم می‌دانم که از تمامی عزیزانی که در طول دوران تحصیل همراه و مشوق من بودند در کمال احترام قدردانی نمایم:

پدر و مادر عزیزم که یار، همراه و پشتیبان من بودند و استاد گرانقدر سرکار خانم دکتر عدرا دبیری اصفهانی که بعنوان استاد راهنما، با مساعدت‌های فراوانشان اینجانب را در تمامی مراحل پژوهش و روند پروژه مورد لطف و عنایت قرار دادند.

استاد گرانقدر سرکار خانم دکتر پروین احمدی که به عنوان استاد مشاور، اینجانب را در امر تحقیق و پژوهش یاری رساندند و تمامی اساتید فرزانه و بزرگواری که از مقام علمی و فرهنگی آنها در طول تحصیل بی‌نهایت بهره برده‌ام.

چکیده:

با توجه به این که، یکی از اهداف اساسی در طرح جدید آموزش علوم تجربی آموختن راه و روش یادگیری و حل مساله و نیز آماده ساختن دانش آموزان برای حل مسائل و مشکلاتی می باشد که در جامعه ی علم محور و تکنولوژی محور با آن روبرو خواهند شد، و از طرفی مولفین کتابهای درسی نیز قصد دارند یادگیرندگان در طول دوره به آن نائل گردند. این امر مستلزم بازنگری و اصلاح کتب درسی علوم تجربی و تدوین و طراحی منابع علمی معتبر و مستند می باشد. بنابراین ضروری است که باز نگری و اصلاح این کتب بر اساس یافته های علمی در زمینه اصول طراحی آموزشی انجام پذیرد.

از این رو تحقیق حاضر، به بررسی نحوه طراحی آموزشی کتاب علوم تجربی پایه سوم راهنمایی و تعیین میزان تناسب طراحی آموزشی محتوای کتاب با نوع موضوع، عملکرد مورد انتظار و روشهای ارائه ارزشیابی (معیار های الگوی مریل) پرداخته است، تا به این سوال اساسی پاسخ داده شود، که آیا بر اساس این الگو چارچوب مورد نظر برای طراحی محتوای برنامه درسی در تهیه و تدوین این کتاب رعایت شده است یا خیر؟ به عبارت دیگر تا چه حد محتوای مورد نظر مطابق الگوی طراحی مریل بوده است؟

به همین منظور این تحقیق به دنبال پاسخگویی به 5 سوال اساسی بوده است. جامعه آماری این تحقیق، کتاب درسی علوم تجربی پایه سوم راهنمایی در سال تحصیلی 88-89 است. در این تحقیق نمونه بر جامعه آماری منطبق بوده زیرا تمامی متن، تصاویر، جدولها و... کتاب مذکور در تحلیل محتوا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

نوع تحقیق توصیفی و روش گرد آوری اطلاعات نیز کل محتوای کتاب درسی علوم تجربی پایه سوم راهنمایی، بر اساس عناصر الگوی مریل بوده است.

به منظور تحلیل و ارزشیابی کتاب مذکور، از اصول و معیار های مطرح شده به وسیله الگوی مریل استفاده شده است. در تجزیه و تحلیل داده ها از شاخص های آمار توصیفی نظیر: درصد، فراوانی، رسم نمودار و جدول استفاده شده است و پس از تجزیه و تحلیل داده ها نتایج زیر به دست آمده است:

1) محتوای کتاب بیشتر به ایجاد و توسعه دانش مفاهیم می پردازد.

2) محتوای کتاب بیشتر با هدف ایجاد سطح عملکرد کاربردی طراحی شده است و عملکرد کشف و ابداع که با توجه به اهداف آموزش علوم باید بیش از همه عملکرد ها مورد توجه قرار گیرد کمتر مورد توجه و تاکید قرار گرفته است.

3) نحوه ارائه اولیه محتوای کتاب، در سه بخش تمرین و ارائه و ارزیابی با نوع موضوع و سطح عملکرد مورد انتظار تناسب دارد.

4) در مورد نحوه ارائه ثانویه، مطابق با الگوی مریل محتوای کتاب علوم در اجزای آموزشی بیان تعمیم کمکی (ب ت ک) بیان تعمیم حافظه ای (ب ت ح) سوال از مثال با بازخورد (س م ا) سوال از تعمیم با بازخورد (س ت ا) با 100% و سوال از مثال با شکل ارائه (س م ش) با 91/66% بیشترین مطابقت را با الگوی مریل دارد و اجزای بیان تعمیم شکل ارائه (ب ت ش) با 75% و بیان مثال شکل ارائه (ب م ش) با 66/66% و بیان تعمیم پیش نیاز (ب ت پ) با 58/32% و بیان مثال کمکی (ب م ک) با 38/46% از مطابقت کمتری برخوردار است.

5) در طراحی کتاب مورد بررسی، از چهار اصل پیشنهادی مریل دو اصل تفکیک و تنوع در سطح شایسته ای رعایت گردیده، اصل سطح دشواری در سطح کمتری رعایت گردیده و به اصل همتا سازی توجه چندانی نشده است.

کلمات کلیدی:

تحلیل محتوا، کتاب علوم پایه سوم راهنمایی، برنامه ریزی درسی، طراحی آموزشی،

الگوی طراحی آموزشی مریل

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

در دنیای متحول امروز، همراه با تغییرات سریع علمی و توسعه فن آوری، آموزش علوم به عنوان درسی که در سازگاری دانش آموزان با مسائل و مشکلات جدید نقش اساسی را ایفا می کند اهمیت بیشتری یافته است.

به همین سبب، دست اندر کاران آموزش و پرورش هر کشوری برای تربیت نسلی پویا و توانمند مجبورند که به آموزش علوم، با دید جدید نگاه کنند و با استفاده از آخرین پیشرفت های به عمل آمده در این زمینه تغییرات و اصلاحات لازم را در امر آموزش و علوم به عمل آورند. زیرا روش های سنتی آموزش علوم پاسخگوی نیاز های دانش آموزان برای حل مسائل و مشکلات آنها در این جهان در حال تغییر و تحول نخواهد بود. بسیاری از دانش آموزان امروز هنگامی که مدرسه را به پایان می رسانند از جهات علمی و کاربردی بی سواد می باشند. اینان قادر به شرکت موثر در جامعه علم محور و تکنولوژی محور کنونی نبوده و از هدایت آن نیز عاجزند. این موقعیت هر چند نا امید کننده است ولی هرگز غیر منتظره و تعجب انگیز نیست.

تحولات سریعی که در عرصه علوم و تکنولوژی و همچنین تمام جنبه های زندگی در حال وقوع است، شناخت و برخورد با تغییر را به عنوان هدف نوین آموزش علوم مطرح می سازد. «سرعت تغییر در علوم به حدی است که میزان اطلاعات جدید در هر دهه دو برابر می شود، اکثر تکنولوژی ها در زمانی برابر 5 تا 7 سال منسوخ می شوند.» (مهر محمدی، 1371، صص 102-99)

شاید در چند دهه اخیر، هیچ یک از موضوعات درسی در سطح جهانی به اندازه درس علوم دچار تغییر نشده باشد. این تغییر ها تنها جنبه محتوایی آموزش علوم را در بر نمی گیرد. گرچه محتوای درس علوم به خودی خود، به دلیل پیشرفت فرایند علم و دانش بشری روز به روز جدیدتر میشود تا آنجا که امروز عصر انفجار اطلاعات نام گرفته است. اما آنچه توجه صاحب نظران را به خود معطوف داشته، این است که چگونه می توان دانش آموزان را به گونه ای آموزش داد که توانایی

مواجهه با مشکلات جدیدی که در آینده با آن روبرو خواهند شد، داشته باشند و بتوانند به حل مسائل و مشکلات بپردازند. (امانی تهرانی، 1374)

لازمه این امر پیش بینی فعالیتها، برنامه ها و کتب درسی جدیدی است که بر مفاهیم و روشهایی تاکید کند که یادگیرندگان را در کشف مفاهیم جدید و ارائه راه حل‌های بدیع برای مسائل زندگی راهنمایی نماید. بر همین اساس، کارشناسان گروه علوم تجربی دفتر برنامه ریزی و تالیف کتب درسی درصدد بر آمدند که با مطالعه برنامه آموزشی علوم در سایر کشورها و تشخیص نیازها و شرایط کشورمان طرح جدیدی برای آموزش علوم طرح ریزی کنند. در برنامه جدید آموزش علوم هدف تبدیل دانش آموز به یادگیرنده مادام العمر است. هدف اصلی آموزش علوم انتقال مجموعه ای از اطلاعات مجرد، پراکنده و صرفاً علمی به ذهن دانش آموزان نیست، بلکه هدف از آموزش علوم، فراهم آوردن شرایطی است که یادگیرنده قابلیت آن را پیدا کند که در تمام عصر به کسب سواد علمی مورد نیاز خود بپردازد، برای تحقق یادگیری مادام العمره شرط لازم است:

الف) داشتن اطلاعات کافی

ب) وجود میل به یادگیری

ج) داشتن راه و روش یادگیری (راهنمای برنامه درسی علوم دوره ابتدایی)

بنابراین برنامه جدید آموزش علوم سه هدف کلی زیر را دنبال می کند:

1) کسب دانستنی های ضروری

2) کسب مهارتهای ضروری

3) کسب نگرشهای ضروری

برای رسیدن به اهداف فوق، نیازمند محتوایی هستیم که شرایط تحقق این اهداف را مهیا کند. مسلم است که اگر محتوا متناسب با هدف ها انتخاب و تنظیم نشود، حتی اگر هدف های آموزشی صریح و دقیق هم باشند فعالیت های آموزشی هرگز یادگیرندگان را به آنچه که باید برسند هدایت نخواهد کرد. برنامه ریزان درسی، نقش اصلی را در تعیین محتوا به عهده دارند و به بحث

درباره آنچه باید آموزش داده شود می پردازند. ولی طراحان آموزشی به شناسایی و اعمال روش های خاص آموزش، برای دستیابی به اهداف مشخص از آموزش یک محتوای خاص می پردازند. بنابراین طراح آموزشی صرفا به چگونگی آموزش می اندیشد و تصمیم گیری در مورد آنچه را که باید آموزش داده شود به برنامه ریزی درسی وا میگذارد. (لشین و دیگران، 1374)

امروزه با به کارگیری تکنیک ها و روش های خاص طراحی آموزشی برای ارائه محتوا، در جهت خاص اهداف آموزشی توانسته اند در نیل به اهداف برنامه گام های بلندی بر دارند.

برنامه جدید آموزش علوم نیز می تواند با استفاده از دستاوردهای این رشته، در نیل به اهداف خود با موفقیت بیشتری عمل نماید. با توجه به این که محتوای برنامه های درسی دربر گیرنده تمام فعالیت های یاددهی - یادگیری و تجارب دانش آموزان می باشد و از آنجا که در بسیاری از موارد کتب درسی تنها وسیله آموزشی است که در اختیار معلم قرار دارد و فرایند تدریس - یادگیری صرفا به اتکای محتوای برنامه و ارزش های مطرح شده در آن صورت می پذیرد و نیز از آنجا که انواع ارزشیابی های تحصیلی و امتحانات بر اساس محتوای کتاب های درسی و برنامه آموزشی مربوط صورت می گیرد، نقش کتاب به عنوان برنامه آموزشی بسیار مهم تلقی شده و جای تعمق، بررسی و تتبع فراوان دارد. بازنگری، تجدید نظر و اصلاح برنامه و محتوای کتاب های درسی زمینه های رشد برنامه ریزی و به تبع آن رشد پیشرفت تحصیلی را فراهم می آورد. (رئیس دانا، 1374)

با توجه به ویژگی های الگوی طراحی مریل، پژوهش حاضر به دنبال این است که با تحلیل محتوای کتاب درسی علوم تجربی سال سوم راهنمایی بر اساس این الگو به این سوال اساسی پاسخ دهد که آیا چارچوب مورد نظر برای طراحی محتوای برنامه درسی در تهیه و تدوین این کتاب رعایت شده است یا خیر؟ به عبارت دیگر، تا چه حد محتوای مورد نظر مطابق الگوی طراحی مریل می باشد؟

بیان مساله:

کتاب های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوا و خط مشی آموزش دارند کانون توجه تمامی دست اندر کاران آموزش و پرورش می باشد، اهمیت کتابهای درسی در نظامهای آموزشی متمرکز مانند ایران که تقریباً تمام عوامل آموزش بر اساس محتوای آن تعیین و اجرا می شود بیش از سایر انواع نظام های آموزش می باشد و به خاطر همین اهمیت بیش از حد است که صرف وقت نیرو هایی متخصص، در بررسی و تحلیل کتاب های درسی می تواند راهگشای حل بسیاری از مشکلات جاری آموزش باشد. (فردانش، 1372)

محتوا به عنوان عنصر اصلی و هسته مرکزی برنامه های تعلیمی و تربیتی همواره مورد توجه فلاسفه، علما و مربیان تعلیم و تربیت و نظریه پردازان آموزش بوده است. این توجه ناشی از این حقیقت است که هر اندازه هم که اهداف تعلیم و تربیت عالی بوده و دقیق هم مشخص شده باشند بدون داشتن محتوایی خوب و مناسب امکان تحقق این اهداف وجود نخواهد داشت (میر لوحی، 1371، ص 38).

الگوی طراحی آموزشی مریل (نظریه نمایش اجزا) از جمله الگو های برگرفته از روانشناسی شناختی است که در طراحی و تدوین کتب درسی پایه، مانند علوم، فیزیک، شیمی و... مورد استفاده قرار می گیرد. در این الگو با توجه به نوع موضوع، سطح عملکرد جدا گانه ای منظور می شود. در واقع این مدل چگونگی ترکیب کوچک ترین اجزا آموزشی و شکل گرفتن این اجزا بر اساس اهداف آموزشی را مورد بررسی قرار می دهد. بر اساس این مدل آموزش به سه بخش ارائه، تمرین و ارزشیابی تقسیم می شود. معلم یا طراح می تواند به موقع از شرح و بسط های ثانوی نیز برای غنی سازی آموزش بهره بگیرد. الگوی طراحی آموزشی مریل می تواند به بسیاری از سوالات ما درباره نحوه ارائه محتوا پاسخ گوید. لذا این تحقیق با تحلیل محتوای کتاب علوم پایه ی سوم راهنمایی با استفاده از الگوی مریل به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا طراحی محتوای این کتاب با اهداف آموزشی، نوع موضوع و عملکرد مورد انتظار تناسب دارد یا خیر؟

مسأله مورد بحث می تواند، برای برنامه ریزان بر نامه های درسی مدارس به خصوص در س علوم تجربی از اهمیت و موضوعیت بر خود ردارد، زیرا محتوا در هر برنامه درسی صرف نظر از نوع مقطع و یا سطح تحصیلی همواره به عنوان عنصر اصلی بر نامه درسی که نقش تعیین کننده ای در تحقق اهداف آموزشی دارد، مطرح خواهد بود. امید است نتایج این تحقیق بتواند راهگشای حل پاره ای از مسائل آموزش علوم در کشورمان باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق:

تغییر سریع دانش و تکنولوژی در جهان امروز مشکلات عمده ای را بر سر راه نظام های آموزش و پرورش جهان قرار می دهد که یکی از آنها پاسخ به این پرسش است که دانش آموزان در مدرسه چه با ید بیا موزند تا با آموخته های خود بتوانند برای زندگی در دنیای همچنان متحول فردا آماده شوند. یکی از عواملی که می تواند در جریان آموزش نقش اساسی را بازی کند، شیوه ارائه محتوای کتاب درسی است. در صورتی که این امر صحیح و با استفاده از آخرین یافته های دانش طراحی آموزشی باشد، می تواند منجر به اثر بخشی و سود مندی برنامه درسی گردد. از آنجایی که کتابهای درسی از عوامل اصلی راه یا فتن معلومات به دانش آموزان هستند، بر همین اساس امروزه توجه به روش های صحیح بر نامه ریزی و تالیف کتابهای درسی در صدر بر نامه های توسعه نظام های آموزش و پرورش جهانی قرار دارد.

کتاب درسی و مسائل مربوط به نحوه برنامه ریزی و تالیف آن در ایران به دلیل وجود سیستم آموزش متمرکز که بر اساس آن برای تمام کشور یک برنامه و کتاب خاص در نظر گرفته می شود و همچنین با توجه به دلایل زیر اهمیت ویژه ای پیدا کرده است:

- در بسیاری از موارد کتاب درسی تنها وسیله آموزشی است که در اختیار معلم قرار می گیرد.

- امر تدریس و آموزش در کلاس صرفاً بر اساس محتوای کتاب های درسی صورت می گیرد و بیشتر جنبه کتاب محوری دارد.

- انواع ارزشیابی تحصیلی، آزمون های استخدامی و امتحانات ورودی دانشگاه ها بر مبنای محتوای موجود در کتاب های درسی انجام می شود.

- یادگیری محتوای کتاب های درسی از جانب معلمین، والدین و دانش آموزان به عنوان مهمترین عامل موفقیت در آینده شغلی و تحصیلی قلمداد می شود.

- کتاب های درسی همه ساله در تیراژ بالا برای میلیونها دانش آموز کشور چاپ و منتشر می شود و از این نظر منابع هنگفتی از بودجه کشور را به خود اختصاص می دهد.

با توجه به موارد یاد شده و روند رو به رشد برنامه ریزی درسی در ایران انجام تحقیقات و بررسی های جامعی در این زمینه بیش از پیش ضرورت می یابد. تا از این طریق مسائل و مشکلات مربوط به برنامه ریزی و تالیف کتاب های درسی شناسایی شده و اصلاحات لازم جهت بهبود برنامه ها و کتب درسی مختلف از هر نظر فراهم شود. (احمدی، 1367)

یکی از مباحث مهمی که در برنامه درسی دوره آموزش عمومی مورد تاکید قرار میگیرد، آموزش علوم است زیرا یادگیری در باره هر مفهوم و موضوع جدید در زمینه دانش بشری مستلزم داشتن پایه ای از اطلاعات در باره اصول و قوانین زمینه های اصلی علوم تجربی است. دانش آموزان باید در دوره آموزش عمومی مجموعه کافی از اصول و قوانین علوم تجربی را بیاموزند، تا بتوانند بر پایه این اصول و قوانین در مورد تازه های علم و تکنولوژی دانستنی های مورد نیاز خود را یاد بگیرند. برای این منظور کتاب درسی یکی از مولفه های موثر در آموزش علوم می باشد، رعایت اصول علمی در انتخاب، طراحی و تنظیم محتوای کتب درسی علوم، دستیابی به هدف فوق را تسهیل می کند.

از آنجایی که کتابهای درسی از عوامل اصلی راه یا فتن معلومات به دانش آموزان هستند، بر همین اساس امروزه توجه به روش های صحیح برنامه ریزی و تالیف کتابهای درسی در صدر برنامه های توسعه نظام های آموزش و پرورش جهانی قرار دارد.

شاید در چند دهه اخیر هیچ یک از موضوعات درسی در سطح جهانی به اندازه درس علوم دچار تغییر نشده باشد (امانی تهرانی، 1374) دفتر بر نامه ریزی و تالیف کتب درسی چندین بار با تغییر کتابهای علوم و ارائه ی طرح جدید به دنبال بهبود بخشیدن کیفیت آموزش علوم بوده است، اما با توجه به نتایج پژوهش های داخلی و خارجی در باره ی برنامه های درسی علوم موفقیتی در این زمینه کسب نشده است (قادری، 1379). بررسی وضعیت نامطلوب دانش آموزان ایرانی شرکت کننده در طرح بین المللی ارزشیابی علوم و ریاضیات (تیمز). می تواند پاسخی به این تغییرات فراوان باشد (رحیمی نژاد، 1384).

بسیار بدیهی است که نقد و ارزشیابی کتابها، و ارجاع نتایج حاصله به فرایند برنامه ریزی درسی به منظور پی بردن به کاستیها و نارسایی های آنها اقدام در جهت رفع این کاستی ها از اهمیت بسزایی برخوردار است. از آنجایی که دانش آموزان سوم راهنمایی تحصیلی جزء جامعه آماری تیمز می باشند، این تحقیق به تحلیل محتوای کتاب درسی علوم سوم راهنمایی پرداخته است. الگوی مریل می تواند با بررسی و ارزیابی محتوای کتاب درسی در این زمینه موثر باشد. به ویژه این که با توجه به ویژگی های این الگو استفاده از آن برای ارزیابی محتوای کتب علوم تجربی نه تنها مفید بلکه ضروری به نظر می رسد.

اهداف تحقیق:

کتاب درسی یکی از عمده ترین منابع یادگیری دانش آموزان است. در صورتی که کتابهای درسی همسو با اهداف آموزشی نداشته باشد و محتوای کتابها طبق اصول صحیح طراحی نشده باشد، تحقق اهداف غیر ممکن خواهد بود. با قبول این امر که طراحی صحیح محتوای کتابهای درسی نقش برجسته ای در فرایند یاددهی و یادگیری دارد، این تحقیق دارای اهداف زیر می باشد:

اهداف کلی:

- 1) بررسی نحوه طراحی آموزشی کتاب علوم تجربی پایه سوم راهنمایی و تعیین میزان تناسب طراحی آموزشی کتاب، با الگوی طراحی مریل
- 2) ارائه پیشنهاد های لازم به بر نامه ریزان ودست اندر کاران به منظور بهبود و اصلاح کتب علوم دوره راهنمایی

اهداف ویژه

- 1) بررسی کتاب و مشخص کردن نوع دانش و قابلیت که کتاب در یادگیرندگان ایجاد می نماید
- 2) مشخص کردن سطوح عملکرد موضوعات کتاب
- 3) تعیین انواع ارایه اولیه و تناسب آنها با موضوع و عملکرد مورد انتظار
- 4) تعیین انواع ارایه ثانویه و تناسب آنها با موضوع و عملکرد مورد انتظار
- 5) بررسی میزان رعایت اصول ارائه و ارزشیابی (تفکیک، تنوع، هم‌تاسازی و سطح دشواری)

سوالات تحقیق:

- 1) محتوای کتاب علوم پایه سوم دوره راهنمایی تحصیلی، بیشتر به ایجاد و توسعه چه نوع دانش و محتوایی (حقایق، مفاهیم، روش کار و اصول یا قوانین) در یادگیرندگان توجه دارد؟
- 2) محتوای کتاب علوم پایه سوم دوره راهنمایی تحصیلی، بیشتر با هدف ایجاد کدام یک از سطوح عملکرد (یا دآوری، کاربرد، کشف و ابداع) طراحی شده است؟
- 3) بر اساس الگوی طراحی مریل، آیا نحوه ارائه اولیه محتوای کتاب علوم پایه سوم دوره راهنمایی تحصیلی با نوع موضوع و نوع عملکرد مورد انتظار تناسب دارد؟
- 4) بر اساس الگوی طراحی مریل، آیا نحوه ارائه ثانویه محتوای کتاب علوم پایه سوم دوره راهنمایی تحصیلی با نوع موضوع و نوع عملکرد مورد انتظار تناسب دارد؟

5) آیا اصول تفکیک، تنوع، هم‌تاسازی، سطح دشواری (اصول پیشنهادی مریل)، در طراحی کتاب علوم پایه سوم دوره راهنمایی تحصیلی رعایت شده است؟

تعریف واژه های تحقیق:

تحلیل:

« به طور کلی به معنای عمل بررسی یا باز بینی است، از نظر معنای اصلی، تحلیل از فعل یونانی (Analusis) به معنای جدا کردن هر چیزی به اجزا و یا عناصر تشکیل دهنده اش است و به معنای دقیق تر، تحلیل شامل خرد کردن و یا تجزیه یک کل به اجزا تشکیل دهنده اش برای پیدا کردن یا شناختن ماهیت، نسبت به عمل و روابط اجزا است.» (تقی پور ظهیر، 1378، ص 30)

محتوا:¹

منظور از محتوای یک ماده درسی عبارت از دانش سازمان یافته و اندوخته شده، اصطلاحات، اطلاعات، واقعیات، حقایق، قوانین، اصول، روش ها، مفاهیم، تعمیم ها، پدیده ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی است (فتحی و اجارگاه، 1381، ص 117). به عبارت دیگر « منظور از محتوای برنامه درسی، عبارت است از حقایق خاص، عقاید، اصول و مسائلی که در یک درس خاص گنجانده می شود.» (connelly & clandinin, 1991p221)

---

¹ -Content.

تحلیل محتوا:²

عبارت است از تکنیکی پژوهشی، برای استنباط تکرار پذیر و معتبر از داده ها در مورد متن آنها. به عبارت دیگر تحلیل محتوا به مثابه تکنیکی پژوهشی شامل شیوه های تخصصی در پردازش داده های علمی است «هدف تحلیل مانند همه تکنیک های پژوهشی فراهم آوردن شناخت، بینش نو، تصویر واقعیت و راهنمایی عمل است. تحلیل محتوا فقط ابزار است ویس.» (کریپندورف، 1378، ص 25)

کتاب درسی:³

«کتابی که موضوع معینی را مطالعه و بررسی می کند و به طور منظم تهیه شده است، برای سهم خاص از آموزش به کار می رود و مانند یک منبع اصلی درباره مطالعه یک موضوع در رشته معینی مورد استفاده قرار می گیرد.» (شعاری نژاد، 1364، ص 53)

برنامه ریزی درسی:⁴

«عبارت از پیش بینی و تهیه مجموعه فرصت های یادگیری، برای جمعیتی مشخص به منظور نیل به آرمان ها و هدف های آموزش و پرورش.» (تقی پور ظهیر، 1378، ص 42)

---

² -content analysis.

³ -text book.

⁴ -curriculum development.

طراحی آموزشی:⁵

« به شناسایی، رشد و توسعه و اعمال روش های خاص آموزشی برای دستیابی به اهداف مشخص آموزش، برای یک محتوای خاص و شاگردان خاص اطلاق می شود.» (لشین و دیگران، 1374، ص 9)

الگوی طراحی آموزشی مریل:

این مدل طراحی، از جمله الگوهای بر گرفته از روان شناسی شناختی بوده، بیشتر به مسائل خرد و اجرایی آموزش می پردازد، در این الگو با توجه به نوع موضوع، سطح عملکرد جداگانه ای منظور می شود. به عبارتی این مدل در سطح خرد به پیش بینی چگونگی ترکیب کوچک ترین اجزای آموزش و شکل گرفتن این اجزا بر اساس اهداف آموزش می پردازد. بر اساس این مدل آموزش به سه بخش ارائه، تمرین و ارزشیابی تقسیم می شود. معلم یا طراح می تواند به موقع از شرح و بسط های ثانوی نیز برای غنی سازی آموزش بهره بگیرد. الگوی طراحی آموزشی مریل می تواند به بسیاری از سوالات ما درباره نحوه ارائه محتوا پاسخ گوید. (فردانش، 1382)

---

⁵ -Instructional design.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق